

Dr. Lina MIKALONIENĖ
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros lektorė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius
El. p. lina.mikaloniene@gmail.com

AKCININKO *LOCUS STANDI* DĖL VISUOTINIO AKCININKŲ SUSIRINKIMO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO NEGALIOJANČIAIS

Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimas negaliojančiais yra vienas iš akcininko pažeistų teisių gynbos būdų. Šiuo institutu siekiama apsaugoti akcininkų investicijas, įvertinant kolektyvinius dalyvių kaip visumos veiksmus, visuotinio akcininkų susirinkimo kaip bendrovės organo galias pasitelkiant teisminės kontrolės mechanizmą. Atsižvelgiant į šio akcininko pažeistų teisių gynbos būdo tikslus ir praktinę jo tinkamo panaudojimo reikšmę, straipsnyje nagrinėjami ex lege reikalavimai, kuriuos turi atitikti akcininkas, reiškiantis ieškinį dėl sprendimų pripažinimo negaliojančiais pagal Lietuvos privatinę teisę. Remiantis lyginamosios teisėtyros rezultatais, taip pat įvertinamas poreikis modernizuoti esamą teisinį reguliavimą dėl akcininko locus standi.

1. ĮVADAS

Šiandienėje bendrovių teisėje skatinamas akcininko kaip aktyvaus ilgalaikio investuotojo vaidmuo. Tokio akcininko investicijų apsauga užtikrinama per dalyvavimą bendrovės valdyme, kuris apima efektyvų dalyvio teisių realizavimą ir veiksmingą pažeistų teisių gynybą *ex post*. Vienas iš akcininko pažeistų teisių gynbos būdų, kai akcininkas neketina pasitraukti iš bendrovės, siekia koreguoti padarytus pažeidimus ir prisidėti prie bendrovės gerovės kūrimo, yra visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimas negaliojančiais. Šio instituto, kuris siejamas su kolektyviniu interesu, tinkamas panaudojimas ypač svarbus, nes bendrovių teisės pagalba siekiama ne tik užtikrinti investavimą, verslumą, bet ir visuomeninę naudą, įvairių suinteresuotų grupių interesų suderinimą.

Akcininko galimybes pasinaudoti teise teismine tvarka ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus pirmiausia lemia akcininko *locus standi* (liet. – teisė kreiptis į teismą) realizavimo sąlygos ir ypatumai. Tačiau visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais institutas, *inter alia*, akcininko *locus standi*, Lietuvos mokslininkų buvo vertintas tik lakoniškai.¹ Teisės doktrinos trūkumas ir aplinkybė, kad Lietuvos teismų praktikoje akcininkai kurį laiką naudojosi šiuo civilinių teisių gynbos būdu pakankamai intensyviai, suponuoja poreikį atlikti detalesnę tyrimą.

Straipsnio tikslas – aptarti akcininko *locus standi* dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais pagal CK² 2.82 str. 4 d. ir ABĮ³ 19 str. 10 d. problematiką, susijusią su akcininku kaip subjektu, turinčiu teisę pareikšti tokio pobūdžio ieškinį, ir įvertinti nacionalinio teisinio reguliavimo modernizavimo poreikį. Tyrimo objektas – reikalavimų, kuriuos turi atitikti akcininkas, reiškiantis ieškinį dėl sprendimo pripažinimo negaliojančiu, analizė.⁴ Tiriama atsižvelgiant į du kriterijus, t. y., *pirma*, šio civilinių teisių gynbos būdo tikslus ir, *antra*, priemonės, prevenciškai padedančias užtikrinti tinkamą šio akcininko pažeistų teisių gynbos būdo panaudojimą. Remiantis pozityviaja teise ir teisės doktrina, straipsnyje minėti aspektai nagrinėjami naudojant lingvistinį, teleologinį, loginį, lyginamąjį ir istorinį metodus.

2. REIKALAVIMAI AKCININKUI: BENDROVIŲ TEISĖS ASPEKTAI

Šiuolaikinėje bendrovių teisėje sprendimų priėmimas visuotiniame akcininkų susirinkime yra grindžiamas pragmatiniu ir funkcinu požiūriu. Visuotiniam akcininkų susirinkimui kaip kolegialiam bendrovės valią formuojančiam organui suteikiama teisė priimti sprendimus klausimais, kurie reikšmingi akcininkų investicijoms ir bendrovės

¹ Bartkus G. // Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V., Keserauskas Š. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. 1-as leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 182–187; Bosaitė A., Butov S. // Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. (Moksl. red. Mizaras V.). Vilnius: Justitia, 2009, p. 268.

² 2000-07-18 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864. Civilinis kodeksas (įsigaliojo 2001-07-20, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2000, Nr. 74-2262) (tekste – CK).

³ 2000-07-13 Lietuvos Respublikos acinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 (įsigaliojo 2001-07-01, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2000, Nr. 64-1914) (tekste – ABĮ).

⁴ Specifiniai aspektai, susiję su instituciniais investuotojais, akcijų užtikrinimu ar pan., taip pat grupės ieškiniai šiame straipsnyje nėra nagrinėjami.

teisiniam statusui. Kiti – kasdienio bendrovės valdymo – klausimai priskiriami valdymo organų kompetencijai. Siekiant užtikrinti bendrovės kaip atskiro teisės subjekto valios išreiškimą įstatyme nustatytais klausimais, dalyvių sprendimai grindžiami balsų daugumos taisykle, t. y. visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas laikomas priimtu, jeigu jame dalyvavo akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia daugiau kaip pusę visų balsų ir už sprendimą buvo gauta daugiau akcininkų balsų negu prieš.⁵ Kita vertus, taip pat visuotinai pripažįstamos balsų daugumos taisyklės išimtys. Kolektyvinė akcininkų, turinčių sprendžiamąją galią visuotiniame akcininkų susirinkime, valia, kuri prilyginama bendrovės valiai, gali būti pripažinta neįpareigojančia bendrovės bei likusiųjų akcininkų, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus pripažįstant teismine tvarka negaliojančiais, jeigu iš esmės buvo pažeista bendrovės valios formavimosi procedūra, susirinkimas priėmė sprendimus jam nepriskirtais kompetencijos klausimais, sprendimo turinys yra neteisėtas dėl imperatyvų pažeidimo, pažeistas akcininkų lygiateisiškumas ar išimtinai privatus individualiai ginamas akcininko interesas.

Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų, kurie grindžiami dalyvių balsų daugumos taisykle, pripažinimo negaliojančiais institutas susijęs su kolektyviniu interesu. Ginčijamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas saisto ne tik ieškinį pareiškusį akcininką, bendrovę, bet ir visus kitus akcininkus. Teismo sprendimo, kuriuo pripažįstamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas negaliojančiu, teisiniai padariniai taikomi ir atsakovės bendrovės, ir visų bendrovės akcininkų, *inter alia*, byloje nedalyvavusiųjų akcininkų, taip pat akcininkų, kurie balsavo už tokį sprendimą ir kuriuos tenkino ginčijamas sprendimas, atžvilgiu (lot. – *ergo omnes, res judicata*; CPK 182 str. 2 p., 279 str. 4 d.⁶).

Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais institutas laikomas kolektyviniu civilinių teisių gynybos būdu. Akcininkas, reiškiantis šio pobūdžio ieškinį, gina ne tik savo, bet tokiu būdu kontroliuodamas bendrovės veiklą – ir visų kitų suinteresuotų akcininkų interesus.⁷ Neatsitiktinai teisės doktrinoje pripažįstama, kad bendrovių teisėje taikomų civilinių teisių gynybos būdų tikslas yra platesnis nei vien tik konkretaus akcininko privataus intereso apsauga ir šie būdai veikiau skirti įmonės kaip atskiro teisės subjekto ir įmonės kaip suinteresuotų asmenų

⁵ ABĮ 27 str. 1, 8 d. ABĮ ar bendrovės įstatai taip pat gali nustatyti didesnės balsavimo daugumos reikalavimus.

⁶ 2002-02-28 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. IX-743. Civilinio proceso kodeksas (įsigaliojo 2003-01-01, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2002, Nr. 36-1340) (tekste – CPK).

⁷ Vermeulen E. P. M., Zetsche D. A. The Use and Abuse of Investor Suits: An Inquiry into the Dark Side of Shareholder Activism. // European Company and Financial Law Review, 2010, Vol. 7, No. 1, p. 7, 24, 43.

visumos interesų apsaugai, įtvirtinant subalansuotus konfliktų sprendimo būdus.⁸ Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais institutas turėtų būti pirmiausia grindžiamas bendrovės kaip savarankiško teisės subjekto interesų prioritetu, sprendimų pripažinimą negaliojančiais taikant kaip išimtinio pobūdžio civilinių teisių gynybos būdą.⁹ Panašiai šio civilinių teisių gynybos būdo tikslai yra suprantami ir Lietuvos teismų praktikoje.¹⁰

Siekiant užtikrinti kolektyvinį interesą (t. y. akcininkų kaip visumos, bendrovės kaip atskiro teisės subjekto), taip pat ribojant akcininko teisę piktnaudžiauti sprendimų pripažinimo negaliojančiais institutu, analizuotinas poreikis dėl *ex lege* papildomų reikalavimų, kuriuos turėtų atitikti akcininkas, reikšdamas tokio pobūdžio ieškinį. Reikalavimas akcininkui turėti tam tikrą akcijų (balsų) skaičių galėtų būti viena iš priemonių minėtiems tikslams pasiekti.

2.1. Kiekvieno akcininko ar smulkiųjų akcininkų¹¹ teisė?

Paskirų jurisdikcijų teisėje galima sutikti pavyzdžių, kai teisę ginčyti tam tikro pobūdžio sprendimus turi ne kiekvienas akcininkas, bet tik akcininkai, kurie nuosavybės teise valdo ne mažiau nei nustatyto dydžio akcinio kapitalo dalį. Štai Anglijoje akcininkas turi turėti akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 15 proc. pasirašyto akcinio kapitalo arba atitinkamos klasės akcijų, jeigu ketina pasinaudoti teise ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą, kuriuo keičiami įstatuose įtvirtinti bendrovės tikslai, arba sprendimą dėl teisių, kurias suteikia tam tikros klasės akcijos.¹² Italijoje akcininkas turi teisę reikšti ieškinį dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų, kurie priimti balsavus interesų konfliktą turinčiam akcininkui, jeigu toks balsavimas turėjo reikšmės

⁸ Vutt M. Systematics of Shareholder Remedies—Origins and Developments. // *Juridica International*, 2010, XVII, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2010_1_188.pdf> [žiūrėta 2012-01-11], p. 191, 192.

⁹ Grelon B. Shareholders' Lawsuits against the Management of a Company and its Shareholders under French Law. // *European Company and Financial Law Review*, August 2009, Volume 6, Issue 2–3, p. 206, 210.

¹⁰ Pvz., 2010-07-08 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) CBS nut. civ. b. J. J. v. UAB „Lankava“, Nr. 3K-3-315/2010, kat. 27.3.2.1.

¹¹ Smulkiaisiais akcininkais laikytini akcininkas arba akcininkai, kurių turimas akcijų (balsų) skaičius savaime nesuteikia lemiamos įtakos valdyti bendrovę. Atsižvelgiant į teisinio reguliavimo tikslus, doktrinoje įstatyminės teisės, kurias įgyja pavieniai akcininkai arba akcininkų grupė tuo atveju, jeigu nuosavybės teise valdo nustatyto dydžio akcinio kapitalo dalį (balsų skaičių), sąlygiškai vadinamos smulkiųjų akcininkų teisėmis.

¹² *The Law Commission*. Shareholder Remedies. Consultation paper (LCCP142), 1996 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/lawcommission/docs/cp142_Shareholder_Remedies_Consultation.pdf> [žiūrėta 2012-01-11], p. 120–124.

priimant sprendimą, pripažinimo negaliojančiais tik tuo atveju, kai ieškinį reiškiantis akcininkas valdo 1/1000 akcinio kapitalo akcinėse bendrovėse, kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamose rinkose, arba 5 proc. – kitose akcinėse bendrovėse.¹³ Vokietijoje teisė ginčyti sprendimą dėl bendrovės kapitalo restruktūrizavimo suteikta akcininkui, kuris turi ne mažesnę kaip 1 tūkst. eurų vertės akcijų paketą ir ne mažesnio dydžio paketą jau valdė visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo dieną.¹⁴

Teisės doktrinoje visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimas negaliojančiais dažniausiai minimas kaip vienas iš smulkiųjų akcininkų teisių gynbos būdų. Tačiau šio instituto panaudojimas taip pat gali būti pateisinamas kitais atvejais, balsų daugumos taisyklės išimtis dėl smulkiųjų akcininkų interesų pažeidimo – tai tik vienas iš pagrindų, sprendžiant dėl sprendimų negaliojimo. Kaip antai Prancūzijos teismų praktikoje, remiantis piktnaudžiavimo teise doktrina, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai gali būti pripažįstami negaliojančiais, jeigu, akcininkui realizuojant balsavimo teisę, jais pažeidžiami tiek stambiųjų, tiek smulkiųjų akcininkų interesai.¹⁵ Sprendimas pripažįstamas negaliojančiu dėl smulkiųjų akcininkų piktnaudžiavimo teise, jeigu pastarieji veikė prieš bendrovės interesus, bendrovei sutrukdydami įgyvendinti ypač svarbius sprendimus ir taip balsuodami siekė išimtinai patenkinti tik savo interesus, pažeisdami visų kitų akcininkų interesus.¹⁶

Paminėti pavyzdžiai ir skirtinga paskirų valstybių praktika leidžia manyti, kad visų galimų akcininko privataus ir kolektyvinio ar akcininkų grupės interesų koreliacijos atvejų ir tam tikro minimalaus akcijų (balsų) skaičiaus, pagrįstai atitinkančio kiekvieną atvejį, įtvirtinimas įstatyme objektyviai neįmanomas. Kita vertus, straipsnio autorės nuomone, pozityviojoje teisėje *ex ante* išskirti tik tam tikro pobūdžio sprendimus netikslinga. Kadangi ginčijamu visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu visada turėtų būti pažeidžiamas tiesioginis akcininko privatus interesas, dėl skirtingų interesų derinimo spęstina konkrečioje situacijoje. Teisės reikšti ieškinį dėl sprendimo, kuriuo pažeidžiamas viešasis interesas, suteikimas ne kiekvienam akcininkui, bet išimtinai tik smulkiesiems akcininkams taip pat būtų nepateisinamas. *Ex lege* akcininko teisė ginčyti bendrovės dalyvių susirinkimo kaip organo sprendimus neturėtų būti siejama su tam tikro akcijų (balsų) skaičiaus turėjimu. Kolektyvinis

¹³ Andenas M., Wooldridge F. *European Comparative Company Law*. Cambridge; New York (N.Y.): Cambridge University Press, 2009, p. 340; bendrovės įstatuose minimali turimų akcijų skaičiaus riba gali būti sumažinta arba panaikinta.

¹⁴ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo (angl. – *Stock Corporation Act*) (2009-09-16 versija). Į anglų kalbą vertė Norton Rose LLP January 2010 Edition NR 6622 01/10 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.nortonrose.com/files/german_stock_corp_act-25596.pdf> [žiūrėta 2012-01-13]) 246a str. 2 d.

¹⁵ Andenas M., Wooldridge F., 2009, 296.

¹⁶ Grelon B., 2009, p. 215–216.

interesas ir tinkamas šio civilinių teisių gynybos būdo panaudojimas turėtų būti užtikrinamas pasitelkiant teismų praktiką, konkrečioje byloje *ad hoc* vertinant aplinkybes dėl valdomo akcijų (balsų) kiekio ir ginamų interesų.

Atsižvelgiant į skirtingą atviro ir uždaro tipo bendrovių teisinių formų pobūdį ir akcijų prekybą reguliuojamose rinkose bei Europos Sąjungoje keliamą klausimą dėl skirtingos akcininkų teisių apsaugos šiose bendrovėse,¹⁷ analizuotina bendrovės teisinės formos įtaka akcininko *locus standi* tokio pobūdžio bylose.

2.2. Bendrovės teisinė forma ir akcininko *locus standi*

Paskirų valstybių teisėje nevienodai vertinamos aplinkybės dėl bendrovės teisinės formos ir akcijų prekybos reguliuojamose rinkose nustatant reikalavimus akcininkui, turinčiam teisę ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus. Štai, minėta, Italijoje reikalavimai akcininko *locus standi* yra skirtingi atviro tipo bendrovių (*SpA*) bei uždaro tipo bendrovių (*SRL*) atžvilgiu, nes atviro tipo bendrovėse teisė reikšti tokio pobūdžio ieškinį dėl atitinkamų sprendimų yra ne kiekvieno akcininko, bet smulkaus akcininko, nuosavybės teise valdančio nustatyto dydžio akcinio kapitalo dalį, teisė. Be to, Italijoje uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės (*SRL*) dalyvis gali ginčyti visuotinio dalyvių susirinkimo sprendimą, jeigu jis nesutiko su tokiu sprendimu; atviro tipo bendrovės (*SpA*) akcininkas turi teisę reikšti ieškinį, nepriklausomai nuo savo valios išraiškos (t. y., nepriklausomai nuo to, ar balsavo „už“, „prieš“, ar susilaikė).¹⁸ *Per contra*, Vokietijoje kitaip nei pripažįstant negaliojančiais akcinės bendrovės (*AG*) visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus,¹⁹ uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės (*GmbH*) dalyvio dalyvavimas susirinkime ir balsavimas „prieš“ nėra būtina

¹⁷ 2003-05-21 Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui dėl bendrovių teisės modernizavimo ir bendrovių valdymo tobulinimo Europos Sąjungoje – veiksmų planas (COM (2003) 284); Europos Komisija pritarė Bendrovių teisės ekspertų grupės nurodytiems bendrovių teisės tikslams ir atitinkamai – efektyvesniam akcininkų teisių apsaugos stiprinimui, kai intensyvesnis ir griežtesnis reguliavimas galėtų būti taikomas atsižvelgiant į bendrovės pobūdį, t. y. akcinės bendrovės, kurios akcijomis prekiaujama reguliuojamose rinkose, akcinės bendrovės, kurios akcijomis neprekiaujama reguliuojamose rinkose, ar uždaro tipo pobūdį (2.1 par.).

¹⁸ *Andenas M., Wooldridge F.*, 2009, 342, 350.

¹⁹ Pagal Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 245 str. 1–3 d., 243 str. 2 d. akcininko balsavimas „prieš“ turi būti užfiksuotas protokole. Akcininkas, nedalyvavęs susirinkime, turi teisę reikšti ieškinį tik tuo atveju, jeigu jam nepagrįstai nebuvo leista dalyvauti susirinkime, susirinkimas buvo sušauktas nesilaikant procedūrinių taisyklių arba siūlomas sprendimas buvo netinkamai išviešintas. Tačiau akcininkui, kuris ginčija sprendimą dėl to, kad sprendimas suteikia naudos vienam iš akcininkų ar trečiajam asmeniui bendrovės ar kitų akcininkų sąskaita, reikalavimai dėl dalyvavimo susirinkime ir balsavimo „prieš“ arba nedalyvavimo minėtais pagrindais nekeliama. Pastaruoju atveju akcininkas neturi teisės ginčyti sprendimo, jeigu šiuo sprendimu nukentėjusiam akcininkui už praradimus yra tinkamai kompensuojama.

prielaida ginčyti sprendimą.²⁰ Rusijoje²¹ reikalavimas, kad akcininkas būtų balsavęs „prieš“ ginčijamą sprendimą arba būtų pagrįstai nedalyvavęs susirinkime, kuriame buvo priimtas ginčijamas sprendimas, taikomas kaip bendroji prevencinė priemonė nepriklausomai nuo atviro ar uždaro tipo bendrovės teisinės formos. Pastebėtina, kad istoriškai panašus teisinis reguliavimas buvo žinomas ir Lietuvoje.²² Kitokia situacija yra, pvz., Nyderlanduose,²³ kur teisė reikšti tokio pobūdžio ieškinį pripažįstama vienodais pagrindais ir uždaro, ir atviro tipo bendrovių akcininkams ir nesiejama su jų valios išraiška dėl ginčijamo sprendimo.

Tokią skirtingą reglamentavimą paskirų jurisdikcijų teisėje sudėtinga pagrįsti doktrininio požiūriu. Tačiau reikalavimas akcininkui dalyvauti ir balsuoti „prieš“ arba nedalyvauti dėl aplinkybių, kurias lėmė visuotinio akcininkų susirinkimo organizaciniai procedūriniai pažeidimai, kaip privaloma sąlyga akcininkui, reiškiančiam tokio pobūdžio ieškinį, nepriklausomai nuo bendrovės teisinės formos, galėtų būti vertinamas kaip įstatymų leidėjo siekis prevenciškai riboti akcininko piktnaudžiavimą pasinaudojant šiuo institutu.

Kita vertus, griežtesnių reikalavimų akcininkui, reiškiančiam tokio pobūdžio ieškinį, nustatymas, atsižvelgiant į bendrovės atviro tipo teisinę formą ir aplinkybę dėl akcijų prekybos reguliuojamose rinkose, galėtų būti paaiškinamas investuotojų kaip visumos teisių garantijomis, siekiant juos apsaugoti nuo nesąžiningo naudojimosi šiuo civilinių teisių gynybos būdu. Manytina, kad bendrovės reputacijai ir akcijų vertei reguliuojamojoje rinkoje neigiamą įtaką daro atskleista vieša informacija apie vykstantį bylinėjimąsi. Todėl atviro tipo bendrovių, kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamose rinkose, akcininkai, nepatenkinti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimais, galėtų susigrąžinti investicijas parduodami akcijas likvidžioje reguliuojamojoje rinkoje. Kitokia situacija yra uždaro tipo bendrovėse, nes akcininkų, dažnai reikšmingai investavusių į šias bendroves finansiškai ir žmogiškųjų išteklių prasme, galimybės pasitraukti iš bendrovės yra ribotos. Pastarųjų akcininkų teisės

²⁰ Muller K. J. *The GmbH: A Guide to the German Limited Liability Company*. 2nd ed. Munchen: Verlag C. H. Beck, 2009, p. 59–61.

²¹ Федеральный закон "Об акционерных обществах" (АО) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ao/49/>> [žiūrėta 2012-01-13]; Rusijos akcinių bendrovių įstatymo 49 str. 7 d.

²² 1990-07-30 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. III-425 (įsigaliojo 1990-08-01, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 1990, Nr. 24-594) (negaliojantis) 22 str. 2 d. taip pat numatė, kad susirinkime dalyvavęs akcininkas neturi teisės apskusti teismui to susirinkimo nutarimo, kuris buvo priimtas dienotvarkėje nenumatytu klausimu, arba netinkamo susirinkimo sušaukimo, jeigu dėl to neprotestavo susirinkime arba jo protestas į protokolą neįrašytas.

²³ Timmerman L., Doorman A. *Rights of Minority Shareholders in the Netherlands*. // *Electronic Journal of Comparative Law*, December 2002, vol 6.4 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>> [žiūrėta 2012-01-11]; 3.8 p.

užtikrinamos imperatyviomis teisės normomis, *inter alia*, nustatant liberalesnius reikalavimus ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus.

Tačiau, straipsnio autorės nuomone, nacionaliniame teisiniame reguliavime pagrįstai įtvirtintos vienodos sąlygos akcininkams ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus, neatsižvelgiant į akcinių bendrovių ir uždaryjū akcinių bendrovių teisinę formą. Bendrovę likviduojant dėl verslo nesėkmės, kiekvienam akcininkui tenka investuoto kapitalo rizika. Ši rizika pasireiškia mažesne galimybe apsaugoti savo interesus, palyginti su kitais suinteresuotais asmenimis (pvz., darbuotojais, kreditoriais), neatsižvelgiant į tai, ar tai atvira, ar uždara bendrovė. Todėl efektyvi investicijų apsauga taip pat turėtų būti užtikrinama nepriklausomai nuo bendrovės teisinės formos.

Atviro tipo bendrovės teisinė forma taip pat savaime neturėtų lemti žemesnių akcininkų teisių ir (ar) teisėtų interesų apsaugos standartų. Tikėtina, kad skirtingas teisinis reguliavimas, ribojantis akcinių bendrovių akcininkams teisę ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus, suponuotų dar mažesnę šios teisinės formos patrauklumą Lietuvoje, palyginti su uždarąja akcine bendrove.²⁴ Turint omenyje kontinentinėje Europoje atviro tipo bendrovėse vyraujančią nuosavybės kapitalo koncentraciją,²⁵ lemiančią mažumos ir daugumos akcininkų konfliktus, bei pastarojo dešimtmečio skandalus bendrovių teisėje („Enron“, „Worldcom“ Jungtinėse Amerikos Valstijose, „Parmalat“ Italijoje, AB „Snoras“ Lietuvoje), manytina, kad net ir efektyviai veikianti kapitalo rinka savaime neužtikrina investuotojų apsaugos, ir atviro tipo bendrovėse būtinos veiksmingos *ex lege* akcininkų teisių apsaugos priemonės.

Nacionalinės teisės požiūriu reikalavimas akcininkui dalyvauti ir balsuoti „prieš“ arba nedalyvauti dėl aplinkybių, kurias lėmė visuotinio akcininkų susirinkimo organizaciniai procedūriniai pažeidimai, kaip privaloma sąlyga akcininkui, reiškiančiam tokio pobūdžio ieškinį, ne visais atvejais būtų pagrįstas (pvz., pačiam akcininkui balsavus už neteisėtą dividendų paskirstymą; akcininkui negalėjus įgyvendinti balsavimo teisės dėl jos laikino apribojimo teismine tvarka; dėl slapto balsavimo). *Ex lege* kazuistinis tokių aplinkybių įtvirtinimas yra objektyviai sudėtingas. Be to, vien tik *ex lege* prevencinės priemonės be kitų „saugiklių“ savaime gali būti nepakankamai veiksmingos. Štai įvertinus akcinių bendrovių visuotinio akcininkų susirinkimo

²⁴ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. *Ūkio subjektai. Pagrindiniai duomenys - 2010*. Vilnius, 2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1573> [žiūrėta 2012-02-09]; 2011-01-01 Lietuvoje buvo daugiau kaip 48,9 tūkst. veikiančių uždaryjū akcinių bendrovių ir 343 akcinės bendrovės.

²⁵ Main Study. Study on Monitoring and Enforcement Practices in Corporate Governance in the Member States. Commissioned by DG Internal Market and Services, 2009 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/ecgforum/studies/comply-or-explain-090923_en.pdf> [žiūrėta 2012-01-16], p. 26; pvz., Pabaltijo valstybės, Italija, Vokietija, Portugalija.

sprendimų pripažinimo negaliojančiais instituto taikymo praktiką Vokietijoje, kurioje buvo įtvirtintos *ex lege* prevencinės priemonės, teisės doktrinoje pripažįstama, kad šiuo institutu buvo naudojama ypač plačiai ir dažniausiai netinkamai.²⁶ Išimtinai prevencinis ne tik kreditorių, bet ir akcininkų interesų apsaugos reguliavimas bendrovių teisėje taip pat neatitinka šiandienės bendrovių teisės pirminių tikslų, t. y. verslo efektyvumo ir konkurencingumo užtikrinimo.²⁷

Tačiau aplinkybės dėl ieškinį reiškiančio akcininko valios išraiškos ar nedalyvavimo susirinkime yra reikšmingos užtikrinant sąžiningą naudojimąsi šiuo civilinių teisių gynybos būdu. Bendrovių pobūdis (t. y. uždaras ar atviras kartu su aplinkybe dėl akcijų prekybos reguliuojamose rinkose) taip pat yra svarbus siekiant garantuoti investuotojų kaip visumos interesus. Todėl šios aplinkybės turėtų būti vertinamos konkrečioje byloje *ad hoc*.

Reziumuojant pažymėtina, kad pagal CK 2.82 str. 4 d. ir ABĮ 19 str. 10 d. *ex lege* akcininko teisė ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus pagrįstai nėra ribojama nei tam tikru akcijų (balsų) skaičiumi, nei bendrovės atviro ar uždaro tipo teisine forma. *Locus standi* turi kiekvienas akcininkas, jeigu tenkinamos kitos ieškiniui pareikšti būtinos sąlygos. Toks reguliavimas atspindi realaus akcininko teisių įgyvendinimo principą ir atitinka šiandienės bendrovių teisės tendencijas dėl aktyvaus akcininko kaip ilgalaikio investuotojo vaidmens Europos Sąjungoje²⁸ bei

²⁶ Vermeulen E. P. M., Zetzsche D. A., 2010, p. 1, 4, 6–7, 13, 24–26, 34, 39–40, 60; Analizuota Vokietijos teismų praktika nuo 2005-09-22 iki 2009-01-31 dėl akcinių bendrovių, kurių didžioji dauguma (apie 90 proc.) akcijomis prekiaavo reguliuojamose rinkose, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais. Vidutiniškai per metus teismine tvarka buvo ginčijama apie 12 proc. akcinių bendrovių, kurių akcijomis prekiauta reguliuojamose rinkose, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų, vidutiniškai buvo tenkinama apie 35 proc. ieškinių (pažymėtina, kad bylinėjantis neretai buvo sudaromos taikos sutartys). Šio instituto taikymas Vokietijoje skiriasi nuo kitų valstybių teismų praktikos šiais aspektais: (i) kitose valstybėse (pvz., Nyderlanduose, JAV, Anglijoje) šis institutas nėra taip plačiai naudojamas; (ii) Vokietijoje tokio pobūdžio ieškinius dažniausiai reiškia ypač smulkūs akcininkai, valdantys mažiau nei 3 proc. akcijų paketą, neretai (apie 40 proc. bylų) – tik po vieną akciją; (iii) nors šis ieškinytis nėra reguliuojamas grupės ieškinio taisyklėmis, Vokietijoje apie 7 proc. visų bylų ieškovo dalyvavo 20 ir didesnės akcininkų grupės. Įvertinus šio instituto panaudojimo praktiką, 2009 m. pabaigoje teisinis reguliavimas buvo pakeistas.

²⁷ 2002 m. Bendrovių teisės ekspertų grupės ataskaita dėl Europos bendrovių teisės modernizavimo [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/modern/index_en.htm> [žiūrėta 2012-01-20], p. 4–6, 29–30, 41.

²⁸ Antunes J. E., [et al.]. Report of the Reflection Group on the future of EU Company Law. European Commission, Internal Market and Services. Brussels, 5 April 2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf> [žiūrėta 2012-01-20], p. 36–38, 46. 2007-07-11 Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2007/36/EB dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamojoje rinkoje (OL 2007, L 184), preambulės 3 p. numato, kad akcininkų balsavimo teisių įgyvendinimas bendroje rinkoje neatsiejamas nuo veiksmingos bendrovių veiklos kontrolės.

pasauliniu mastu (pvz., JAV, Australijoje²⁹). Kita vertus, esamas teisinis reguliavimas sudaro prielaidas akcininkui netinkamai pasinaudoti šiuo civilinių teisių gynybos būdu. Todėl ypač svarbu įvertinti, kokią reikšmę akcininko *locus standi* turi jo kaip dalyvio interesus.

3. AKCININKO INTERESAS

Pagrindinis *bonus pater familias* akcininko teisėtas interesus yra investicijų grąža. Visus akcininkus vienija pagrindinis tikslas – siekti geresnių bendrovės veiklos rezultatų, garantuojančių didesnę investicijų grąžą. Bendro tikslo pasiekimas užtikrina kiekvieno akcininko privataus intereso patenkinimą. Kita vertus, akcininkas, įgyvendindamas dalyvio turtines ir neturtines teises, savarankiškai siekia patenkinti savo kaip dalyvio interesus. Akcininko subjektinių teisių pažeidimas gali riboti akcininko intereso patenkinimą. Tačiau *ex lege* akcininko teisės atspindi tik socialiniu požiūriu reikšmingiausius, bendrus, tipinius ir pasikartojančius bendrovės dalyvių interesus. Teisinių santykių įvairovė ir jų dinamiška kaita bendrovių teisės srityje lemia, kad pozityvioji teisė nespėja sureguliuoti tam tikrų situacijų arba toks reguliavimas netikslingas ar neįmanomas dėl teisinių santykių ypatumų. Todėl akcininko interesus užtikrinamas ne vien tik subjektinėmis teisėmis, įtvirtintomis teisės normose. Akcininko interesus taip pat gali būti pažeidžiamas, nesant subjektinės teisės pažeidimo.

Štai visuotinis akcininkų susirinkimas daugybę metų nusprendžia dėl pelno paskirstymo, neskirdamas pelno dalies dividendams, nors sukauptas pelnas nepanaudojamas reinvesticijoms į bendrovės veiklą ar dėl kitų priežasčių nėra būtinas bendrovės veikloje. Taip sudaromos kliūtys įgyti subjektinę teisę gauti dividendų. Subjektinę teisę reikalauti dividendų išmokėjimo akcininkas įgytų tik įvykus tam tikriems juridiniams faktams, nes, kitaip nei kai kurių valstybių pozityvioji teisė, ABĮ neįtvirtina akcininkų teisės į minimalius dividendus. Kadangi bendrovė veikia akcininkų kaip visumos interesais, tokioje situacijoje vertintinas akcininko pagrįstas interesus (teisėtas lūkestis) dėl investicijų grąžos dividendų forma. Investicijų grąžos forma taip pat gali priklausyti nuo (asmeninio) bendrovės pobūdžio. Svarstyta dėl akcininko teisėtų lūkesčių pažeidimo gauti investicijų grąžą ir kita forma – atlyginiu pagal darbo sutartį, jeigu susirinkimas atšaukia akcininką iš bendrovės vadovo pareigų *intuitus personae* uždarojoje akcinėje bendrovėje, neišklausęs akcininko

²⁹ Jennifer G. H. Who's Afraid of Shareholder Power? A Comparative Law Perspective. Unpublished Paper, 2009 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=jennifer_hill> [žiūrėta 2012-01-14], p. 2–3, 9–11, 15–16, 26–27.

vadovo argumentų.³⁰

Tai, kad įstatymas neįtvirtina konkrečios priemonės patenkinti interesą (t. y. subjektinės teisės), savaime nereiškia, kad akcininko interesas nėra ginamas. Pagal privatinėje teisėje galiojantį bendrąjį dispozityvumo principą įstatymas taip pat gina ir kitus teisiškai reikšmingus akcininkų teisėtus interesus. Interesai, kurie neužtikrinti subjektinėmis teisėmis, bet yra ginami (t. y. įstatymų saugomi interesai), grindžiami teisės normų tikslais ir prasme, teisės principais. Ginant įstatymų saugomus interesus, ypač aktualus skirtingų suinteresuotų asmenų interesų derinimas (pvz., taikant akcininkų balsų daugumos ir akcininkų lygiateisiškumo principus). Todėl akcininko įstatymų saugomų interesų gynyba priklauso nuo konkrečios situacijos vertinimo: tokio intereso turėjimas savaime dar nereiškia, kad jis bus ginamas.³¹

Kartu pažymėtina, kad jeigu akcininko subjektinių teisių gynyba nėra efektyvi ir teisės yra deklaratyvaus pobūdžio arba subjektinėms teisėms įgyvendinti nustatomi reikšmingi ribojimai, tokios teisės veikia vertintinos atsižvelgiant į teisėtus interesus, o ne į subjektines teises.³²

Akcininkas turi teisę reikšti ieškinį dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais, jeigu tokiais sprendimais pažeidžiamos jo kaip dalyvio subjektinės teisės ir (ar) įstatymų saugomi interesai (CPK 5 str. 1, 3 d.).³³

³⁰ Kroeze M. J., Wezeman J. B. Reform of Dutch Private Company Law. // McCahery J. A., [et al.], ed. Private Company Law Reform. The Hague, The Netherlands and the Authors: T.M.C. ASSER PRESS, 2010, p. 190. Daugiau apie *intuitus personae* uždaro tipo bendroves, kurios pasižymi glaudžiu, pasitikėjimu paremtu ir kolektyviniu akcininkų bendradarbiavimu, kiekvieno akcininko indėliu į vykdomą verslą, ribotomis galimybėmis dėl akcininkų sudėties pasikeitimo žr. Mikaloniene L. Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (01 S). Vilnius, 2011, p. 80–124, 144–160.

³¹ Subjektinė teisė ir įstatymų saugomi interesai yra savarankiškos teisinės kategorijos, atskiros asmens interesų patenkinimo formos. Kiekybiniai ir kokybiniai skirtumai lemia tai, kad įstatymų saugomų interesų, neužtikrintų subjektinėmis teisėmis, gynyba yra mažiau garantuota nei subjektinės teisės atveju. Įstatymų saugomų interesų apsauga iš esmės grindžiama vertybiniais kriterijais (daugiau žr. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. Москва: Статут, 2000, p. 234–242; Марченко М. Н., от. ред. Общая теория государства и права: академический курс в трех томах. Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. Юридический факультет. 3-е издание. 3 т. Москва: Норма, 2007, p. 248–263; Субочев В. В. Законные интересы. под ред. Малько А. В. Москва: Норма, 2008, p. 6-185, 413–467; Богданова Е. Е. Защита прав и интересов в договорных отношениях: монография. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2008, p. 7–90).

³² Марченко М. Н., 2007, p. 263.

³³ Bosaitė A., Butov S., 2009, p. 268. Pastarieji autoriai teigia, kad dalyviui reiškiant ieškinį dėl juridinio asmens organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais nėra reikalaujama, kad ginčijamas sprendimas pažeistų ieškinį reiškiančio dalyvio interesus. Ši pozicija nėra visiškai aiški, t. y. kyla klausimas, ar autoriai mano, kad nebūtinai dalyvio interesų pažeidimas, ar dalyvio, reiškiančio tokio pobūdį ieškinį, interesas yra preziumuojamas.

Teisinis suinteresuotumas yra materialioji teisės kreiptis į teismą prielaida.³⁴ Reikalavimas, kad akcininkas, įgyvendindamas savo kaip dalyvio teises turėtų pagrįstą teisėtą interesą, taip pat sutinkamas kitose valstybėse (pvz., Nyderlanduose³⁵).

Tačiau paskirų jurisdikcijų teisėje akcininko teisinio suinteresuotumo samprata skiriasi. Pagal vieną iš pozicijų akcininko subjektinių teisių ir (ar) įstatymo saugomų interesų pažeidimas yra savaime preziumuojamas, jeigu ginčijamas sprendimas prieštarauja teisės normoms ar principams. Pagal kitą akcininkas, reiškiantis tokio pobūdžio ieškinį, turėtų nurodyti ne tik teisės normų ar principų, bet ir savo kaip dalyvio konkrečių subjektinių teisių ir (ar) įstatymų saugomų interesų pažeidimą. Straipsnio autorės nuomone, skirtingą požiūrį į akcininko teisinį suinteresuotumą būtų galima vertinti kaip santykį tarp teisėtumo ir pragmatizmo.

3.1. Akcininko teisinio suinteresuotumo prezumpcija

Pirmosios pozicijos pavyzdžiu būtų galima paminėti Vokietiją, kurios teismų praktikoje akcininko teisinis suinteresuotumas preziumuojamas; tokio pobūdžio byloje dažniausiai nebuvo reikalaujama, kad akcininkas, reiškiantis ieškinį, pvz., įrodytų, jog informacijos, kuri buvo reikalinga tinkamam ir savarankiškam sprendimui priimti visuotiniame akcininkų susirinkime, nepateikimas sukėlė akcininkui ar bendrovei neigiamų padarinių arba kad procedūriniai pažeidimai turėjo neigiamos įtakos balsavimo rezultatams.³⁶ Vokietijoje visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo prieštaravimas teisės normoms ar įstatymams, nesant konkrečios subjektinės teisės pažeidimo, yra pakankamas pagrindas jį pripažinti negaliojančiu.³⁷ Kitokia situacija yra, pvz., Rusijoje,³⁸ kai į teismą besikreipiantis akcininkas privalo pagrįsti savo teisinį suinteresuotumą.

³⁴ *Driukas A., Valančius V.* Civilinis procesas: teorija ir praktika. T. 3. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 23.

³⁵ *Timmerman L., Doorman A.*, 2002, 7.4 p.

³⁶ *Vermeulen E. P. M., Zetsche D. A.*, 2010, p. 23, 27–28. Autoriai taip pat pažymi, kad bendrovei tenka pareiga įrodyti, jog yra bent viena iš šių sąlygų: (i) bendrovė neatsakinga už pažeidimą (pvz., bankas, veikiantis akcininkų interesais, jiems neatskleidė turimos informacijos); (ii) ginčas spręstinas pasinaudojant kitu civilinių teisių gynbos būdu (pvz., dėl išperkamų akcijų kompensacijos dydžio reorganizavimo metu); (iii) pažeidimas yra mažareikšmis, nes neturėjo įtakos įgyvendinant akcininko teises.

³⁷ *Van Aaken A.* Shareholder Suits as a Technique of Internalization and Control of Management. A Functional and Comparative Analysis. Heidelberg 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.uniformterminology.unito.it/downloads/papers/AakenShareholder.pdf>> [žiūrėta 2012-01-15], p. 12.

³⁸ Rusijos akcinių bendrovių įstatymo 49 str. 7 d. numato, kad ginčijamu sprendimu turi būti pažeistos akcininko teisės ir (ar) teisėti interesai. *Per contra*, *Шершеневич Г. Ф.* Курс торгового права: в 4-х томах. Т. 1. Москва: Статум, 2003, p. 436–437; šio mokslininko nuomone, akcininkas, ginčydamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą, neprivalo įrodyti, kad toks sprendimas pažeidė jo interesus.

CK 2.82 str. 4 d. numatyta, kad ieškinį dėl juridinio asmens organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais gali pareikšti juridinio asmens kreditoriai, jeigu sprendimas pažeidžia jų teises ar interesus. *Locus standi* taip pat turi atitinkamas juridinio asmens valdymo organas, juridinio asmens dalyvis arba kiti įstatymuose numatyti asmenys, tačiau pastarųjų subjektų atžvilgiu reikalavimas dėl jų teisių ir (ar) įstatymų saugomų interesų pažeidimo nėra tiesiogiai įtvirtintas. Tokia įstatymo formuluočių, apibrėžianti kitus subjektus, galinčius reikšti ieškinį dėl juridinio asmens organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais, galėtų būti aiškinama kaip netiesioginė prezumpcija materialiojoje teisėje.³⁹ Nustaćius, kad ginčijamas sprendimas prieštarauja įstatymui, įstatams ar sąžiningumo bei protingumo principams, automatiškai preziumuojamas tokių ieškinį pareiškusių subjektų, *inter alia*, akcininko, interesų pažeidimas ir atitinkamai teisinis suinteresuotumas.⁴⁰

Pozicija, pagal kurią akcininko subjektinių teisių ir (ar) įstatymo saugomų interesų pažeidimas yra savaimė preziumuojamas, jeigu ginčijamas sprendimas prieštarauja teisės normoms ar principams, be kita ko, žinoma ir Lietuvos teismų praktikoje. Štai LAT praktikoje⁴¹ buvo pažymėta, kad vien tas faktas, jog akcininko turimų akcijų skaičius negalėjo nulemti ginčijamų visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimų priėmimo ar nepriėmimo, nesudaro pagrindo atmesti akcininko ieškinį dėl visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų nutarimų pripažinimo negaliojančiais, nes priešingu atveju būtų paneigiamos smulkiųjų akcininkų teisės ir sudaromos sąlygos stambiems akcininkams ignoruoti mažiau balsų turinčių akcininkų teises. Teismas sprendė, kad ieškovo turimų akcijų skaičius nėra ir negali būti savarankišku kriterijumi, kuriuo vadovaujantis sprendžiamas visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų nutarimų teisėtumo klausimas.

Tokia pozicija galėtų būti paaiškinama šiais tikslais. *Pirma*, šiuo atveju prioritetą suteikiamas visuotiniame akcininkų susirinkime priimamų sprendimų teisėtumui ir viešojo intereso apsaugai. Konkretūs pažeidimo neigiami padariniai paprastai nėra vertinami. *Antra*, įtvirtinama pagarba kiekvieno akcininko interesams, *inter alia*,

³⁹ Dėl teisių prezumpcijų skirstymo į tiesiogiai įtvirtintas teisės normoje ir netiesiogines, kurios numanomos per teisės normų aiškinimą, daugiau žr. *Сериков Ю. А.* Презумпции в гражданском судопроизводстве. Науч. ред. *Ярков В. В.* Москва: Волтерс Клувер, 2006, p. 30–35; *Кузнецова О. А.* Презумпции в гражданском праве. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, p. 20, 105–112.

⁴⁰ Šalys turi nurodyti ir įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, išskyrus atvejus, kai yra remiamasi aplinkybėmis, kurių CPK nustatyta tvarka nereikia įrodinėti (CPK 5 str. 1, 3 d., 12 str., 176 str., 178 str., 111 str. 1 d. 5 p., 135 str. 1 d. 2–3 p.). Viena iš išimčių dėl neįrodinėtų aplinkybių yra preziumuojamos pagal įstatymus ir nepaneigtos bendra tvarka aplinkybės (CPK 182 str. 4 p.).

⁴¹ 2001-05-28 LAT CBS nut. civ. b. *UAB „Vilnamisa“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-613/2001, kat. 21.2.2.1; 21.6; 107.1; 117.

užtikrinama smulkiųjų akcininkų teisių ir (ar) teisėtų interesų apsauga. Situacijose, kai pažeidus akcininko interesus nepadaroma jam žalos ir todėl civilinės atsakomybės institutas nėra taikytinas, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimas negaliojančiais laikomas veiksminga akcininko teisių gynybos priemone. *Trečia*, ribotas subjektų, galinčių ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus, ratas savaime suponuoja, kad šiuo civilinių teisių gynybos būdu siekiama apsaugoti CK 2.82 str. 4 d. nurodytų subjektų interesus ir todėl, byloje nustačius ginčijamo sprendimo prieštaravimą teisės normoms ar principams, savaime preziumuojamas tokių ieškinį pareiškusių subjektų interesų pažeidimas. Akcininko kaip dalyvio statusas *per se* lemia akcininko teisinį suinteresuotumą visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų teisėtumo kontrole. *Ketvirta*, užtikrinamas civilinio proceso ekonomiškas ir efektyvumas, nes pagal įrodymų pateikimo patogumo kriterijų bendrovė gali pateikti įrodymus mažesnėmis sąnaudomis. Be to, akcininko interesų pažeidimo prezumpcija, paremta dalyvio ir juridinio asmens teisinio santykio ypatumais, palengvina akcininko, reiškiančio ieškinį, įrodinėjimo našta. Įrodyti akcininko privataus intereso kaip teisėtų lūkesčių pažeidimą, kai nėra pažeista subjektinė teisė, įtvirtinta teisės normoje, sudėtinga.

Tačiau, straipsnio autorės nuomone, nustačius visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo prieštaravimą įstatymams, įstatams ar protingumo bei sąžiningumo principams, CK 2.82 str. 4 d. neturėtų būti aiškinama kaip *ex lege* prielaida automatiškai konstatuoti akcininko interesų pažeidimą. *Pirma*, šio akcininko teisių gynybos būdo kolektyvinis pobūdis įpareigoja jį taikyti neapsiribojant vien tik privataus akcininko interesais. Kartu turi būti įvertinti akcininkų kaip visumos, bendrovės kaip savarakiško teisės subjekto interesai. Civilinės apyvartos stabilumo požiūriu taip pat būtina atsižvelgti į trečiųjų asmenų interesus, kuriuos paveikia ginčijamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas. Todėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais institutu siekiama apginti akcininko subjektines teises ir (ar) įstatymo saugomus interesus ne vien tik grąžinant iki pažeidimo buvusią padėtį ir atkuriant teisėtumą. Kolektyvinis šio akcininko teisių gynybos būdo pobūdis ir civilinės apyvartos stabilumas lemia, kad šiuo būdu pirmiausia siekiama pašalinti realias kliūtis subjektinę teisę įgyvendinti ar ją įgyti, t. y. pašalinti sukeltus neigiamus padarinius. *Antra*, apibrėžtas subjektų, turinčių teisę pareikšti tokį ieškinį, ratas taip pat atspindi šio civilinių teisių gynimo būdo tikslus, t. y. šis būdas labiau koncentruojasi ties subjektinių teisių ir (ar) teisėtų interesų pažeidimo pasekmėmis. Siekis prevenciškai apsaugoti nuo tolesnių veiksmų, kuriais pažeidžiami įstatymai, įstatatai ar protingumo ir sąžiningumo principai, yra šalutinis. Priešingu atveju tinkamų ieškovų rato ribojimas būtų netikslingas. Apibrėžtas subjektų, turinčių teisę pareikšti tokį ieškinį, ratas veikiau nustatomas pragmatiniais tikslais. *Trečia*, aiškinant įstatymų leidėjo, kuris neįtvirtino prevencinių priemonių šio akcininkų teisių gynybos būdui,

ketinimus, manytina, kad tokiu teisiniu reguliavimu buvo siekiama teisėtumo ir proporcingumo principų derinimo, t. y. ribojant galimybę taikyti šį civilinių teisių gynybos būdą, kai pažeidimai nesukelia neigiamų padarinių. *Ketvirta*, bylos dėl vidinių korporatyvinių ginčų savo esme yra dispozityvaus pobūdžio, o įrodinėjimo naštos persikirstymo taisyklė paprastai taikytina bylose, kurių nagrinėjimas susijęs su viešojo intereso apsauga.⁴² Be to, pareiškus negatyvų ieškinį dėl pripažinimo tokio pobūdžio bylose, ieškovui turėtų tekti pareiga įrodyti atsakovo teisę panaikinančių juridinių faktų buvimą.⁴³ Ieškiniai dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais priskirtini prie negatyvių ieškininių dėl pripažinimo. Be to, tokią prezumpciją sudėtinga pagrįsti dogmatiškai. Atvejai, kai sprendimai neatitinka teisės normų ar principų, gali būti labai įvairūs (pvz., pažeidus viešąjį interesą dėl sprendimo turinio prieštaravimo imperatyvams, lygiagrečiai pažeidžiamas ieškinį reiškiančio akcininko privatus interesas; pavėluotas eilinio metinio visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimas pažeidžia ABĮ normas, tačiau gali neturėti neigiamų padarinių ieškinį reiškiančiam akcininkui, bendrovei ar kitiems akcininkams; sprendžiant dėl akcininkų lygiateisiškumo principo pažeidimo, siekiama subalansuoti skirtingų asmenų interesus). Teisinio nuoseklumo požiūriu CK 2.82 str. 4 d. įtvirtintą formuluotę koncepciškai pagrįsti kaip prezumpciją išimtinai vien tik arba tipiškumo ir didelio tikėtimumo kriterijais arba, priešingai, – teisinio reguliavimo tikslais – būtų sudėtinga. Šioje normoje įtvirtinta formuluotė dėl akcininko interesų pažeidimo galėtų būti kvalifikuojama arba tikrąja, arba kvaziprezumpcija⁴⁴, atsižvelgiant į konkrečios situacijos vertinimą. *Penkta*, CK automatinė akcininko interesų pažeidimo prezumpcija sudaro prielaidas pasinaudoti šiuo institutu ne pagal paskirtį. Situacijų įvairovė, pripažįstant sprendimus negaliojančiais, mažina tikimybę dėl realaus akcininko intereso.

Taigi akcininkas, reiškiantis tokio pobūdžio ieškinį, turėtų nurodyti savo kaip dalyvio konkrečių subjektinių teisių ir (ar) įstatymų saugomų interesų pažeidimą, o ne apsiriboti vien tik konstatavimu dėl ginčijamo sprendimo prieštaravimo teisės normoms, įstatams ar principams. Straipsnio autorės nuomone, visuotinio akcininkų

⁴² Terebeiza Ž. Įrodinėjimo našta ir jos paskirstymas civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (01 S). Vilnius, 2009, p. 112–113, 117–118.

⁴³ Terebeiza Ž., 2009, p. 109–111; negatyviu ieškiniu dėl pripažinimo siekiama, kad teismas pripažintų materialinio teisinio santykio nebuvimą (pvz., dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu).

⁴⁴ Tikrosios prezumpcijos – tai prezumpcijos, kai tikėtina išvada daroma bendrų prielaidų, kurios stebėjimų būdu nustatomos pagal daugeliu atveju pasikartojančius rezultatus, pagrindu (t. y. esant panašioms aplinkybėms, yra didelė tikimybė dėl analogiško rezultato). Kvaziprezumpcijos įtvirtinamos išimtinai teisinio reguliavimo tikslais ir laikomos dirbtinėmis, nes pastarosios prezumpcijos nesiremia stebėjimų rezultatais ir yra mažai tikėtinos (pvz., kai įrodinėjimas ypač sudėtingas arba neįmanomas) (daugiau žr. Cepikov Ю. А., 2006, p. 1–15).

susirinkimo sprendimų pripažinimas negaliojančiais kaip akcininko pažeistų teisių gynybos būdas, o kartu ir akcininko *locus standi*, turėtų būti aiškinamas, atsižvelgiant į pragmatinius tikslus, kuriais grindžiama bendrovių teisė. Bylinėjimasis turėtų būti pateisinamas ekonominiu bei socialiniu požiūriu, subalansuojant privačią ir visuomeninę naudą.

3.2. Akcininko subjektinių teisių ir (ar) įstatymų saugomų interesų pažeidimo samprata pagal CK 2.82 str. 4 d.

Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais instituto kaip civilinių teisių gynybos būdo taikymui būtinos šios sąlygos: teisės normoms, įstatams ar principams prieštaraujantis atsakovo elgesys, akcininko konkrečių subjektinių teisių ir (ar) įstatymų saugomų interesų pažeidimas (t. y. rezultatas) ir priežastinis ryšys tarp elgesio bei rezultato. Akcininko konkrečių subjektinių teisių ir (ar) įstatymų saugomų interesų pažeidimo pagal CK 2.82 str. 4 d. samprata turėtų būti aiškinama remiantis šio instituto kolektyviniu pobūdžiu, tikslais ir paskirtimi.

Pažeistas akcininko subjektines teises ir (ar) teisėtus interesus realiai įmanoma apginti tik jas grąžinant į buvusią padėtį. Tačiau grąžinimas į padėtį, buvusią iki pažeidimo, nėra savitikslis, šis civilinių teisių gynybos būdas turėtų būti grindžiamas tiesioginiu akcininko suinteresuotumu pašalinti pažeidimo sukeltus įstatyme nenumatytus neigiamus padarinius.

Įstatyme nenumatytų neigiamų padarinių vertinimas sietinas su ginamų interesų – viešo ir (ar) privataus – pobūdžiu. Jeigu dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo prieštaravimo teisėms normoms ar principams pažeidžiamas viešasis interesas, kartu pažeidžiamas ir ieškinį reiškiančio akcininko privatus interesas.⁴⁵ Neigiami padariniai akcininkui, siekiančiam pašalinti savo teisinės padėties neaiškumus, taigi ir teisinis suinteresuotumas dažniausiai būna akivaizdūs.

Jeigu dėl sprendimo prieštaravimo teisės normoms, įstatams ar principams pažeidžiamas išimtinai privatus akcininko interesas, vien tik teisės normų, įstatų ar principų pažeidimas ne visada gali sukelti akcininkui įstatyme nenumatytus neigiamus padarinius. Kadangi akcininko, pareiškusio ieškinį, teisinį suinteresuotumą lemia teismo sprendimo įtaka jo teisėms ir pareigoms, pagrįsdamas teisinį suinteresuotumą, akcininkas ieškinyje turi konkretizuoti subjektinės teisės ir (ar)

⁴⁵ Nors visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas yra savarankiškas juridinis faktas, pagal savo teisinę prigimtį sprendimas artimas sandorio teisei kategorijai. Todėl pripažįstant negaliojančiais visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus, nereguluotoms situacijoms pagal analogiją taikytinas sandorių negaliojimo institutas (pvz., jeigu pažeidžiamas viešasis interesas, sandoriai pripažįstami negaliojančiais, neatsižvelgiant į šalių valią) (daugiau apie sprendimo teisinę prigimtį žr. *Mikalonienė L.* Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas // Teisė. Mokslo darbai. 2012, Nr. 83 (priimtas spausdinti).

teisėto intereso pažeidimą, t. y. nurodyti ne tik subjektines teises ir (ar) interesus pažeidžiantį atsakovo elgesį, bet ir tokiu elgesiu akcininkui sukeltus įstatyme nenumatytus neigiamus padarinius.

Nustatant įstatyme nenumatytus neigiamus padarinius, analizuotina pažeista akcininko subjektinė teisė funkcinio požiūriu. Vertintina pažeistos teisės paskirtis ir kitos reikšmingos aplinkybės (pvz., kokio pobūdžio – turtinė ar neturtinė – akcininko teisė yra pažeista, ar pažeista subjektinė teisė įgyvendinama kolektyviai su kitais akcininkais ar tai pavienio akcininko teisė, ar bendrovės valios formavimosi procedūroje pažeistos pagalbinės, kitų teisių įgyvendinimą užtikrinančios teisės, ar savarankišką reikšmę turinčios teisės). Šių aplinkybių analizė leidžia nustatyti pažeidimo pasekmes, t. y. pažeidimo įtaką realiam akcininko subjektinių teisių įgyvendinimui ar jų įgijimui. Pažeidimas sukelia neigiamus padarinius, jeigu apribojamos galimybės pasiekti tuos tikslus, kuriems atitinkamos teisės yra skirtos. Tokiu būdu užtikrinama, kad patenkinus ieškinį realiai pašalinamos kliūtys, trukdančios įgyvendinti akcininko subjektinę teisę ar subjektinę teisę įgyti.

Lietuvos teismų praktikoje, kurioje iš esmės vyrauja ginčai dėl procedūrinių susirinkimo organizavimo ir sprendimo priėmimo klausimų, taip pat pripažįstama, kad, reiškiant ieškinį dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais, būtina nurodyti, kokios akcininko teisės ar teisėti interesai buvo pažeisti ginčijamais sprendimais,⁴⁶ kuo tokio sprendimo priėmimas pažeidė besikreipiančio į teismą asmens (akcininko) teises ar teisėtus interesus.⁴⁷ Vertinama, kokius neigiamus padarinius patyrė akcininkas.⁴⁸ Laikomasi, kad sprendimai neturėtų būti pripažinti negaliojančiais vien tik dėl formalių pažeidimų, nesukėlusių neigiamų padarinių nei pačiai bendrovei, nei jos akcininkams ar viešajam interesui.⁴⁹ Pažymima, kad sprendimo pripažinimas negaliojančiu vien tik dėl formalių priežasčių prieštarautų protingumo ir ekonomiškumo principams, galėtų turėti neigiamų padarinių ben-

⁴⁶ 2001-09-24 LAT CBS nut. civ. b. V. S., D. S. v. SPAB „Stumbras“, Nr. 3K-3-856/2001, kat. 21.2.2.1.

⁴⁷ 2006-02-13 LAT CBS nut. civ. b. D. Š. v. UAB „Kaminera“, Nr. 3K-3-114/2006, kat. 27.3.2.1 (S).

⁴⁸ Štai 2010-07-08 LAT CBS nut. civ. b. J. J. v. UAB „Lankava“, Nr. 3K-3-315/2010, kat. 27.3.2.1, byloje teismas pažymėjo, kad net pripažinus negaliojančiu ginčijamą visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą, kasatorės (p. s. – akcininkės) interesai vis tiek nebūtų apginti, nes nauja įstatų redakcija neturi reikšmės kasatorės reikalavimui gauti visą informaciją apie bendrovės veiklą, ginčijamu nutarimu nebuvo pažeisti kasatorės interesai. 2008-03-17 LAT CBS nut. civ. b. J. K. v. UAB „Vilties vaistinė“, Nr. 3K-3-171/2008, kat. 27.3.2.1; ieškovo ginčijamu visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu pakeitus bendrovės įstatus buvo panaikintos jo (kaip 34,14 proc. akcijų turinčio akcininko) turėtos teisės atlikti įmonės veiklos auditą bei dalyvauti sprendžiant dėl didesnės negu 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo vertės ilgalaikio turto dalies pardavimo, nuomos, įkeitimo, taip pat laidavimo ar garantavimo juo. Toks akcininko teisių dalyvauti tvarkant bendrovės turtą susiaurinimas yra didelis jo teisių ir teisėtų interesų pažeidimas.

⁴⁹ 2010-07-08 LAT CBS nut. civ. b. J. J. v. UAB „Lankava“, Nr. 3K-3-315/2010, kat. 27.3.2.1.

drovei ir kitiems akcininkams.⁵⁰

Lietuvos teismų praktikoje visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai, kurie buvo priimti pažeidus procedūrinės taisyklės ir akcininko neturtines teises, dažniausiai paliekami galioti, jeigu dėl turimų balsų akcininkas nebūtų galėjęs daryti įtakos ginčijamo sprendimo priėmimo rezultatams.⁵¹ Tai reiškia, kad tokiose situacijose nėra akcininko subjektinių teisių ir (ar) įstatymų saugomų interesų pažeidimo, kuris būtų pagrindas taikyti CK 2.82 str. 4 d. *Pirma*, akcininko balsavimo teisės realizavimas yra įstatyme numatytos bendrovės valios formavimosi procedūros sudedamoji dalis. Tik esminiai valios formavimosi defektai galėtų būti pagrindas pripažinti sprendimą negaliojančiu. Ne kiekvienas bendrovės valios formavimosi proceso pažeidimas yra esminis. Priklausomai nuo pažeidimo pobūdžio ir apimtys esminiai bendrovės valios formavimo procedūros pažeidimai galimi ir tada, kai akcininko balsai nebūtų darę įtakos ginčijamo sprendimo priėmimo rezultatams (pvz., sprendimas priimtas nesant kvorumo ir sprendimą ginčijančio, bet susirinkime nedalyvavusiojo akcininko balsai tokio pažeidimo nebūtų pašalinę). Šiuo atveju reikšmingas teisės normos, įtvirtinančios kertinių balsų daugumos principą ir skirtos viešojo intereso, o ne vien tik akcininko privataus intereso apsaugai, pobūdis. *Antra*, akcininkas, įgyvendindamas teisę balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, realizuoja savo kaip dalyvio turtinius interesus. Jeigu asmuo neturi reikiamo balsų skaičiaus, leidžiančio daryti įtaką visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų priėmimui, jo teisių įgyvendinimas *ex lege* grindžiamas balsų daugumos taisykle, išskyrus tam tikras išimtis. Asmuo, laisva valia tapdamas akcininku, prisiima su tuo susijusias teises pasekmes, *inter alia*, sprendimų priėmimo modelį, paremtą balsų dauguma.⁵² Tiesa, kyla klausimas, ar akcininko, neturinčio lemiamos įtakos balsavimo rezultatams,

⁵⁰ 2001-09-24 LAT CBS nut. civ. b. V. S., D. S. v. SP AB „Stumbras“, Nr. 3K-3-856/2001, kat. 21.2.2.1.; 2006-09-13 LAT CBS nut. civ. b. M. B. v. UAB „Lazdijų vanduo“, Nr. 3K-3-483/2006, kat. 27.3.2.1(S).

⁵¹ 2003-06-04 LAT CBS nut. civ. b. S. A., G. A., R. A. ir kt. v. AB „Mažeikių nafta“, Nr.3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2; 21.2.2.1; 21.6; 87.1; 115; 2008-03-17 LAT CBS nut. civ. b. J. K. v. UAB „Vilties vaistinė“, Nr. 3K-3-171/2008, kat. 27.3.2.1; šioje byloje teismas pažymėjo, kad teisė dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir pagal akcijų suteikiamas teises balsuoti juose yra įstatymo ginamos neturtinės akcininkų teisės. Tačiau šių akcininkų teisių pažeidimas nėra besąlyginis sprendimų panaikinimo pagrindas.

⁵² 2002-09-25 LAT CBS nut. civ. b. A. N. v. UAB „Antrimeta“, Nr. 3K-3-1090/2002, kat. 21.2.2.1; 21.6; teismas pažymėjo, kad atskiri akcininkai ar jų grupės gana dažnai turi ir siekia diametraliai priešingų tikslų, ir šiai problemai išspręsti yra skirtas balsavimo mechanizmas. Kroeze M. J., Wezeman J. B., 2010, p. 189; šiuo aspektu, pvz., minima Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo praktika (1991 m. *Tonnema* ir 2007 m. *Versatel* bylos). Reisberg A. Theoretical Reflections on Derivative Actions in English Law: The Representative Problem. // European Company and Financial Law Review, 2006, Vol. 3, No. 1, p. 73; Anglijoje balsų daugumos taisyklė grindžiama juridinio asmens atskirumo doktrina ir istoriškai partnerystei būdingu principu, kad teismai neturėtų kištis į partnerių reikalus, išskyrus atvejus, susijusius su partnerystės pasibaigimu.

dalyvavimas būtų turėjęs reikšmės priimant ginčijamą sprendimą (pvz., diskutuojant susirinkime). Jeigu akcininkams pateikta informacija buvo išsami ir teisinga, tokią galimybę įrodyti būtų sudėtinga: kiekvienas akcininkas, realizuodamas balso teisę, atlieka savanorišką ir valingą veiksmą.

Panaši praktika sutinkama ir kai kuriose kitose valstybėse. Štai Anglijos teismų praktikoje visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai nepripažįstami negaliojančiais, jeigu pažeidimas, organizuojant susirinkimą, yra tik formalus ir nepažeidžiantis ieškovo teisių, tokį pažeidimą būtų galima pašalinti tinkamai atliekant procedūras, arba jeigu organizuojant susirinkimą iš naujo vėl būtų priimtas analogiškas sprendimas.⁵³ Rusijoje teismas, sprenddamas dėl ginčijamo visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo galiojimo, turi teisę atmesti ieškinį, jeigu ieškovas, realizuodamas balsavimo teisę, negalėtų daryti įtakos balsavimo rezultatams, pažeidimai neesminiai ir sprendimu nebuvo padaryta žalos ieškinį pateikusiam akcininkui.⁵⁴

Pastebėtina, kad išvada, jog akcininko teisinis suinteresuotumas turėtų būti grindžiamas ne vien tik ginčijamo sprendimo prieštaravimu teisės normoms, įstatams ir principams, bet ir realiai sukeliama neigiamais padariniais akcininkui, bendrovei, akcininkams kaip visumai ar viešam interesui, taip pat darytina atsižvelgiant į prielaidas pasinaudoti šiuo institutu netinkamai. Ieškiniai dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais yra apsauginio pobūdžio, tačiau rutininis bylinėjimasis, ilgalaikėje perspektyvoje neigiamai veikiantis bendrovės veiklą, neturėtų būti skatinamas. Lyginamuoju aspektu pažymėtina, kad teismų praktikoje vien tik aplinkybė, jog akcininkas, reikšdamas ieškinį dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais, neturi realaus asmeninio intereso, dažniausiai savaime nelaikoma piktnaudžiavimu teise (pvz., Nyderlanduose,⁵⁵ Vokietijoje⁵⁶). Tai, kad ieškovas valdo tik nedidelę akcinio kapitalo dalį, taip pat *per*

⁵³ *The Law Commission*, 1996, p. 8, 14–21, 193; 2.1, 2.21–2.39, 20.2–20.4. *The Law Commission. Shareholder Remedies. Report (LC246)*, 1997 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/lawcommission/docs/lc246_Shareholder_Remedies.pdf> [žiūrėta 2012-01-11], p. 107–109; 193; Anglijos teismų praktika suformavo retas balsų daugumos taisyklės išimtis, tarp kurių minimi sprendimai, pažeidžiantys vien tik konkretaus akcininko teises (angl. – *personal shareholder right*). Pripažįstama, kad *ex ante* nuspręsti dėl konkretaus akcininko teisių pažeidimo, kurios sudarytų pagrindą ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą, yra sudėtinga. Tačiau įvertinus kitus, kur kas efektyvesnius akcininko teisių gynybos būdus, teisėkūros procese buvo nuspręsta tokio teisinio reguliavimo nekeisti, šių aplinkybių įvertinimą paliekant teismų praktikai.

⁵⁴ Rusijos akcinių bendrovių įstatymo 49 str. 7 d.

⁵⁵ *Timmerman L., Doorman A.*, 2002, 7.4 p.

⁵⁶ *Vermeulen E. P. M., Zetzsche D. A.*, 2010, p. 23, 41.

se nereiškia nesąžiningo naudojimosi šiuo institutu (pvz., Vokietijoje,⁵⁷ ETT⁵⁸).

Taigi, toks CK 2.82 str. 4 d. aiškinimas, jog pripažįstant visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus negaliojančiais pirmiausia siekiama pašalinti įstatymų nenumatytus neigiamus padarinius, kuriuos akcininkui, bendrovei, akcininkams kaip visumai ar viešajam interesui sukėlė įstatymų, įstatų ar protingumo bei sąžiningumo principų pažeidimai, priimant sprendimus, leidžia užtikrinti skirtingų interesų (t. y. ieškinį reiškiančio akcininko, likusiųjų akcininkų ir bendrovės) suderinimą, trečiųjų asmenų teisių apsaugą, kartu ir civilinių teisinių santykių stabilumą. Tokiu būdu aiškinant CK 2.82 str. 4 d. minimizuojamos galimybės akcininkui piktnaudžiauti teise, pasinaudojant šiuo institutu, bei neskatinamas bylinėjimasis dėl mažareikšmių pažeidimų, kurie neturėjo įtakos įgyvendinant ar įgyjant akcininko teises. Taigi garantuojamas teisėtumo ir proporcingumo principų suderinimas.

4. IŠVADOS

1. Lietuvoje *ex lege* teisė ginčyti akcinės bendrovės bei uždarnosios akcinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus pagrįstai suteikiama kiekvienam teisiniu suinteresuotumą turinčiam akcininkui. Aplinkybės, susijusios su tinkamu visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais kaip civilinių teisių gynybos būdu pritaikymu (*inter alia*, akcininko turimų akcijų (balsų) skaičius, valios išraiška dėl ginčijamo visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo, bendrovės teisinė forma), vertintinos kiekvienoje byloje *ad hoc*.

2. CK 2.82 str. 4 d. neturėtų būti aiškinama kaip netiesioginė prezumpcija materialiojoje teisėje, įtvirtinanti automatinį akcininko interesų pažeidimą, jeigu ginčijamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas prieštarauja įstatymams, įstatams ar protingumo bei sąžiningumo principams. Ieškinyje būtina nurodyti ne tik įstatymų, įstatų ar protingumo bei sąžiningumo principų pažeidimus, priimant sprendimą, bet ir akcininko konkrečių subjektinių teisių ir (ar) įstatymų saugomų interesų pažeidimą.

3. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais instituto kolektyvinis pobūdis, tikslai ir paskirtis lemia, kad šiuo civilinių teisių gynybos būdu pirmiausia siekiama pašalinti neigiamus padarinius, kuriuos akcininkui, bendrovei, akcininkams kaip visumai ar viešajam interesui sukėlė įstatymų, įstatų ar protingumo bei sąžiningumo principų pažeidimai, priimant sprendimus.

⁵⁷ Vermeulen E. P. M., Zetzsche D. A, 2010, p. 41.

⁵⁸ 2000-03-23 Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Dionysios Diamantis v. Elliniko Dimosio (Greek State) and Organismos Ikonomikis Anasygkrotisis Epicheiriseon AE (OAE) C-373/97*, ECR I-01705, 44 par.

Jeigu pažeidžiamas išimtinai privatus akcininko interesas, akcininkas ieškinyje turi nurodyti subjektines teises ir (ar) interesus pažeidžiantį bendrovės elgesį, ir įstatyme nenumatytus neigiamus padarinius akcininkui, nulemtus tokiu elgesiu. Įstatyme nenumatyti neigiami padariniai nustatomi, įvertinus akcininko teises funkciniu požiūriu.

LITERATŪRA

I. Teisės aktai

I.I. Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. 2000-07-18 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
2. 2002-02-28 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. IX-743. Civilinio proceso kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
3. 2000-07-13 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.
4. 1994-07-05 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr. 55-1046 (negaliojantis).
5. 1990-07-30 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 1990, Nr. 24-594 (negaliojantis).
6. 2007-07-11 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EB dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamojoje rinkoje (OL 2007, L 184).

I.II. Užsienio valstybių teisės aktai

7. Rusijos – Федеральный закон „Об акционерных обществах“ (АО) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ao/>> [žiūrėta 2012-01-13].
8. Vokietijos – Akcinių bendrovių įstatymas (angl. – *Stock Corporation Act*) (2009-09-16 versija). Į anglų kalbą vertė *Norton Rose LLP*. January 2010 Edition NR 6622 01/10 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.nortonrose.com/files/german_stock_corp_act-25596.pdf> [žiūrėta 2012-01-13].

II. Specialioji literatūra

9. *Andenas M., Wooldridge F.* European Comparative Company Law. Cambridge; New York (N.Y.): Cambridge University Press, 2009.
10. *Antunes J. E., [et al.]*. Report of the Reflection Group on the future of EU Company Law. European Commission, Internal Market and Services. Brussels, 5 April 2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf> [žiūrėta 2012-01-20].
11. *Богданова Е. Е.* Защита прав и интересов в договорных отношениях: монография. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2008.
12. *Driukas A., Valančius V.* Civilinis procesas: teorija ir praktika. T.3. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
13. *Grelon B.* Shareholders' Lawsuits against the Management of a Company and its Shareholders under French Law. // *European Company and Financial Law Review*, August 2009, Volume 6, Issue 2-3.
14. *Грибанов В. П.* Осуществление и защита гражданских прав. Москва: Статут, 2000.
15. *Jennifer G. H.* Who's Afraid of Shareholder Power? A Comparative Law Perspective. Unpublished Paper, 2009 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=jennifer_hill> [žiūrėta 2012-01-14].
16. *Kroeze M. J., Wezeman J. B.* Reform of Dutch Private Company Law. // *McCahery J. A., [et al.]*, ed. Private Company Law Reform. The Hague, The Netherlands and the Authors: T.M.C. ASSER PRESS, 2010.
17. *Кузнецова, О. А.* Презумпции в гражданском праве. 2-е изд. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
18. *Марченко М. Н.*, от. ред. Общая теория государства и права: академический курс в трех томах. Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова. Юридический факультет. 3-е издание. 3 т. Москва: Норма, 2007.
19. *Mikalonienė L.* Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas // *Teisė. Mokslo darbai*. 2012, Nr. 83 (priimtas spausdinti).
20. *Mikalonienė L.* Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (01 S). Vilnius, 2011.
21. *Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V., Keserauskas Š.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. 1-as leidimas. Vilnius: Justitia, 2002.
22. *Muller K. J.* The GmbH: A Guide to the German Limited Liability Company. 2nd ed. Munchen: Verlag C. H. Beck, 2009.

23. *Mizaras V.*, moksl. red. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
24. *Reisberg A.* Theoretical Reflections on Derivative Actions in English Law: The Representative Problem. // *European Company and Financial Law Review*, 2006, Vol. 3, No. 1.
25. *Сериков, Ю. А.* Презумпции в гражданском судопроизводстве. Науч. ред. *Ярков В. В.* Москва: Волтерс Клувер, 2006.
26. *Субочев В. В.* Законные интересы. Под ред. *Малько А. В.* Москва: Норма, 2008.
27. *Шершеневич Г. Ф.* Курс торгового права: в 4-х томах. 1 т. Москва: Статут, 2003.
28. *Terebeiza Ž.* Įrodinėjimo našta ir jos paskirstymas civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (01 S). Vilnius, 2009.
29. *Timmerman L., Doorman A.* Rights of Minority Shareholders in the Netherlands. // *Electronic Journal of Comparative Law*, December 2002, vol.6.4 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>> [žiūrėta 2012-01-11].
30. *Van Aaken A.* Shareholder Suits as a Technique of Internalization and Control of Management. A Functional and Comparative Analysis. Heidelberg 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.uniformterminology.unito.it/downloads/papers/AakenShareholder.pdf>> [žiūrėta 2012-01-15].
31. *Vermeulen E. P. M., Zetsche D. A.* The Use and Abuse of Investor Suits: An Inquiry into the Dark Side of Shareholder Activism. // *European Company and Financial Law Review*, 2010, Vol. 7, No. 1.
32. *Vutt M.* Systematics of Shareholder Remedies—Origins and Developments. // *Juridica International*, 2010, XVII, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2010_1_188.pdf> [žiūrėta 2012-01-11].

III. Teismų praktika

33. 2000-03-23 Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Dionysios Diamantis v. Elliniko Dimosio (Greek State) and Organismos Ikonomikis Anasygkrotisis Epicheiriseon AE (OAE)* C-373/97, ECR I- 01705.
34. 2010-07-08 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. *J. J. v. UAB „Lankava“*, Nr. 3K-3-315/2010, kat. 27.3.2.1.
35. 2008-03-17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. *J. K. v. UAB „Vilties vaistinė“*, Nr. 3K-3-171/2008, kat. 27.3.2.1.
36. 2006-09-13 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. *M. B. v. UAB „Lazdijų vanduo“*, Nr. 3K-3-483/2006, kat. 27.3.2.1(S).
37. 2006-02-13 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. *D. Š. v. UAB „Kaminera“*, Nr. 3K-3-114/2006, kat. 27.3.2.1 (S).

38. 2003-06-04 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. S. A., G. A., R. A., kt. v. AB „Mažeikių nafta“, Nr.3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2; 21.2.2.1; 21.6; 87.1; 115.
39. 2002-09-25 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. A. N. v.UAB „Antrimeta“, Nr. 3K-3-1090/2002, kat. 21.2.2.1; 21.6.
40. 2002-05-23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. UAB „Baltic fund securities“ v. AB „Geonafta“, Nr. 3K-7-471/2002, kat. 21.2.2.1.
41. 2001-09-24 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. V. S., D. S. v. SPAB „Stumbras“, Nr. 3K-3-856/2001, kat. 21.2.2.1.
42. 2001-05-28 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. civ. b. UAB „Vilnamisa“ v. AB „Šeškinės Širvinta“, Nr. 3K-3-613/2001, kat. 21.2.2.1; 21.6; 107.1; 117.
43. IV. *Travaux preparatoires* ir kita medžiaga
44. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. *Ūkio subjektai. Pagrindiniai duomenys – 2010*. Vilnius, 2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list?id=1573> [žiūrėta 2012-02-09].
45. 2003-05-21 Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui dėl bendrovių teisės modernizavimo ir bendrovių valdymo tobulinimo Europos Sąjungoje – veiksmų planas (COM (2003) 284).
46. 2002 m. Bendrovių teisės ekspertų grupės ataskaita dėl Europos bendrovių teisės modernizavimo [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/modern/index_en.htm> [žiūrėta 2012-01-20].
47. *The Law Commission*. Shareholder Remedies. Consultation paper (LCCP142), 1996 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/lawcommission/docs/cp142_Shareholder_Remedies_Consultation.pdf> [žiūrėta 2012-01-11].
48. *The Law Commission*. Shareholder Remedies. Report (LC246), 1997 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/lawcommission/docs/lc246_Shareholder_Remedies.pdf> [žiūrėta 2012-01-11].

Dr. Lina MIKALONIENĖ
Vilnius University

SHAREHOLDER *LOCUS STANDI* TO CHALLENGE RESOLUTIONS OF SHAREHOLDERS' GENERAL MEETING

Summary

Invalidation of resolutions of shareholders' general meeting is one of the remedies for breach of shareholders' rights. Even though such remedy has been extensively used by shareholders in the Lithuanian court practice and one of the purposes of the corporate law is to protect shareholders' investment in a properly balanced way, shareholder *locus standi* to challenge resolutions of shareholders' general meeting have not been of major interest for the Lithuanian scholars. This article analysis *ex lege* requirements for shareholder's right to suite on the basis of two criteria, e.g. function of the remedy and its proper use by a shareholder. Seeking to avoid abuses of litigating shareholder some countries apply different preventive measures. It is required that shareholder challenging the resolution of shareholders' general meeting should have been participated at the meeting and opposed such resolution or should have demonstrated that the shareholder has not been able to attend the meeting due to the violation of procedural requirements by the defendant. Also, the right to control collective shareholders' powers is *ex lege* established as minority right, as the case may be for public stock companies for specific resolutions. Relying on comparative empirical studies representing that *ex lege* protective measures are not that effective as well as considering that these measures are not full-inclusive and they cannot be *per se* justified in all cases, it is concluded that the right to challenge resolutions of shareholders' general meeting should be vested to each shareholder, as it is currently being established by the Lithuanian legislation. Nevertheless the preventive measures are important when evaluating legitimate interest of the shareholder as well as defining shareholder actions as abusive, therefore should be considered in the litigation procedures *ad hoc*. Invalidation of resolutions of shareholders' general meeting as a remedy for breach of shareholder rights does not only protect shareholder's personal interest but also influence collective interests (e.g. rights of other shareholders, the company as an independent commercial entity) as well as third party interests. To comply with the proper function of the remedy, direct violation of the subjective right and (or) legitimate interest of the shareholder must be stated. Therefore, the article 2.82 Part 4 of the Lithuanian Civil Code should not be interpreted as a presumption of automatic violation of shareholder's interest in case of non-compliance with the legislation, by-laws or principles of reasonableness and fairness. In case merely private shareholder interest is breached, negative consequences caused by the violation of the subjective right and (or) legitimate interest of the shareholder should be established.

Straipsnis redakcijai įteiktas 2012 m. vasario 20 d.